

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Suvidintas rokas

2012-06-26

ŽURNALAS: NAUJASIS ŽIDINYS-AIDAI

TEMA: ATMINTIS

AUTORIUS: Vidmantas Staniulis

DATA: 2012-06

Suvidintas rokas

Vidmantas Staniulis

Kiekvienas žmogus gyvena ko nors slegiamas. Vienas – kad kuo nors nusikalto, kitas – kad nepajėgė net nusikalsti, trečias – kad nežino, kas jį slegia. Trys autobiografių modeliai: reikia tik pasirinkti ir pritaikyti sau pačiam.

Alfonsas Nyka-Niliūnas, *Dienoraščio fragmentai, 2001–2009*, p. 66–67

Kiekviena karta turi savo idealus ir vertybes. Mums viena tokių buvo rokas. Tačiau ši septinto dešimtmečio jaunimo muzikos banga, plūstelėjusi Vakaruose, mūsų galvose iš esmės kirtosi su ta valstybe ir aplinka, kurioje gyvenome ir buvome auklėjami. Rokas traukė išūliu atvirumu ir sąžiningumu, žavėjo teiginių laisvumas ir originalumas. Vakaruose jaunimas į roko muzikantus žiūrėjo kaip į savo bendraamžius, kuriais visada galima pasikliauti, kurie visada pasako tai, ką norima apginti, pasako tiesiai ir atvirai¹.

Ar Sovietų Sąjungoje buvo galima tikėtis pasakyti sąžiningai, tiesiai ir atvirai? Pristatydamas Vakaruose atsidūrusio Czesławo Miloszo liudijimą, Karlas Jaspersas pripažino: „Regime baisius padarinius ir klaikią sumaištį, viešpataujančią pasaulyje, kurio tikrovė Vakarų žmogui atrodo neįtikėtina ir todėl taip sunkiai apibrėžiama“. Tačiau ar tik dėl to šiandien viešos diskusijos apie „visus slėpynių būdus, vidines permainas, netikėtų atsivertimų kūliavirsčius, asmenybės susidvejinimą“²? Kitaip tariant, sovietmečio poveikį visuomenei ir asmenybei bei jo įveiką mūsųose yra tokios blankios? Nors Lietuvoje vis dažniau bandoma moksliskai paaiškinti sovietinės visuomenės vartimą laisva pilietine visuomene, išvelgti paslėptus politinio pasipriešinimo kovos ir išsivadavimo ženklus netolimoje praeityje, tačiau kartais tokie aiškintojai nejučia veda ne ta kryptimi. Daromos stulbinančios ir tikrovės neatitinkančios ar net ją perkuriančios išvados. Todėl kiekvienas kritiškas požiūris, asmeniniai atsiminimai ir aštresnės diskusijos yra būtinos siekiant išvengti naujų mitų

kūrimo bei norint aiškiau suprasti savąją praeitį.

Žvelgiant į Lietuvos persitvarkymo sąjūdį lyg į stebuklą³ ar pasaką, šios stebuklinės pasakos veikėjai, vaizduojantys save sau malonioje ir palankioje šviesoje, patys tampa taip konstruojamų istorinių tyrinėjimų šaltiniais. Ar galima tuomet tikėtis objektyvios istorijos? Vieno Sąjūdžio Seimo Tarybos nario atvirumo akimirką išsakyta mintis prasklaido šiuos apžavus: „daugelis mūsų suprato, kad Lietuvos nepriklausomybė jau neišvengiama, todėl svarbiausiu rūpesčiu tapo, kokią istorinę rolę suvaidins kiekvienas, arba kokią misiją asmeniškai atliks istorijos vyksmo šviesoje“.

Būtent šioje šviesoje randasi ir nauji, vadinamojo lietuviško roko „didžiavyriai“, pakloję pamatus „dainuojančiai revoliucijai“. Ypač valstybinių švenčių arba svarbių datų minėjimo išvakarėse pasirodo vis kiti komunistinės sistemos griovėjai, vis atsinaujinantis, besiplečiantis nepaklusniųjų kontingentas. Žiniasklaida pateikia vis naujų, iki šiol nežinoto herojiško nepaklusimo sovietinei sistemai pavyzdžių. Tačiau net iš valstybės izdo finansuojamų koncertų scenose Katedros aikštėje ar TV studijoje tebeskamba banalios fonogramos, kuriose roko dvasia nė nedvelkia. Nesimu vertinti šio meno, tačiau jo gerbėjai savuoju atsiribojimu nuo tikrųjų roko šaknų, muzikos ir dvasios, atrodo, lyg tebegyventų apgauti sovietinės praeities sentimentų ir iliuzijų. Norint pajauti šią specifinę atmosferą užtenka apsilankyti Nelės Paltinienės, Stasio Povilaičio, legendinės grupės *Rondo*, surenkančių gausias žiūrovų minias, koncertuose, kurių „dvasingumas“ niekuo nesiskiria nuo gilaus sovietmečio laikų salėse tvyrojusio masinio jausmo. Ko verta vien viena nacionalinio transliuotojo TV laida „Mūsų dienos kaip šventė...“!

Kaip apibūdinti šią kultūrinę anomaliją?

Pasigirsta balsų, kad „mes ir tada grojome roką“, kuris savaime reiškė pasipriešinimą sovietinei sistemai, taigi „dirbome Lietuvai“, „kūrėme istoriją, kuria galime didžiuotis“ ir pan. Teisybės dėlei reikėtų patikslinti – grojome sovietinį roką. Mėgdžiojome vakarietiškas jaunimo elgesio formas, mėginančias šokiruojančiai išreikšti jaunatvišką maksimalizmą. Ar tame būta sąmoningo pasipriešinimo sistemai? Kodėl jaunatviškumo siekiai šiandien kai kuriose studijose interpretuojami kaip politinė rezistencija?

Sistemai, kurioje gyvenome, pavieniai hipiuojantieji ar bandantieji ką nors išspausti gitaromis jaunuoliai buvo savitai naudingi kaip gyvi neigiami pavyzdžiai, leidžiantys įsitvirtinti naujam sovietiniam žmogui, kuriam buvo numatytas vaidmuo „pertvarkyti pasaulį ir mąstyti visos planetos mastu, pačiam kurti istorinę formaciją, o ne jai tarnauti“⁴. Ne paslaptis, kad visos neformalios jaunimo grupės buvo ypač kontroliuojamos. Jose buvo infiltruota apščiai skundikų. Kita vertus, ir pati „tarybinė liaudis“ pakankamai neprielankiai žiūrėjo į išsišokėlius. Beje, kurių tarpe blaškėsi ne vienas paklydęs nomenklatūros veikėjo sūnelis ar dukrelė.

Seras Paulas McCartney'is, kalbėdamas apie *The Beatles*, atskleidžia esminę roko tiesą: „Mus baugino perspektyva tapti panašiais į dainininkus, pamažu prarandančius natūralumą ir galop pradedančius dainuoti pseudosentimentalias daineles. Mums atrodė, kad ne tik klausytojams, bet ir mums patiems bus geriau, jei dainose bus daugiau realybės“⁵.

Sovietiniai kūrėjai, priešingai - savo kūryba, jeigu taip galima vadinti, tolo nuo realybės, piešdami ir įkūnydami iliuzinę tikrovę. Jeigu Lietuvoje sovietmečiu būtų atsiradęs bent vienas populiarus dainininkas, pabandęs be sistemos palaiminimo prabilti jaunimo masėms, jis tuoj pat būtų arba pakviestas darbuotis į valstybinę filharmoniją, arba priverstas su muzika atsisveikinti. Be to, psichiatrinėse ligoninėse ir galingiausioje pasaulio kariuomenėje visada atsirastų laisvų vietų...

Akvarium

Kaip sovietinėje sistemoje galėjo reikštis valdžiai nepaklusnus jaunimas, gali paliudyti epizodas iš mano studijų laikų Lietuvos valstybinės Darbo Raudonosios vėliavos ordino konservatorijos Klaipėdos fakultete. Jo kultūros klubas savo prezidento Alfonso Jankanto pastangomis 1980 m. pavasarį į Klaipėdą pakvietė rusų grupę *Akvarium* iš Peterburgo, tuometinio Leningrado. *Akvarium* ir jos lyderis Borisas Grebenščikovas buvo vieni populiariausių muzikantų tarp sovietinio jaunimo, Lenino komjaunimo premijos laureatai. Tačiau po skandalingo pasirodymo Tbilisio roko festivalyje „Pavasario ritmai“ jie užsitraukė režimo nemalonę⁶: jų koncertai buvo apriboti, o patys muzikantai persekiojami. Klaipėdoje šios grupės globa turėjau pasirūpinti aš. Konspiracijos sumetimais roko muzikantai į miestą atvyko atskirai skirtingu laiku, nakvynės prašė ne viešbutyje. Ekspromtu nesuradau kitos išeities, kaip tik pasiūlyti savo dvivietį kambarį studentų bendrabutyje Debreceno gatvėje. Į bendrabutį po 22 valandos pašaliniai nebuvo įleidžiami, durys užrakinamos, o senyva budinčioji snūduriuodavo koridoriuje ant sofutės. Tąsyk teko svečius ne įvesdinti, o įkeldinti per balkoną.

Ketinome surengti du *Akvarium* koncertus - vieną miesto publikai „Žemaitijos“ kino teatre, kitą - studentams rytojaus dieną Fakultetų kiemelyje. Tačiau antrajam įvykti taip ir nebuvo lemta. „Žemaitijos“ kino teatro salėje grupės pasirodymas iššaukė nederamą žiūrovų elgesį - šūkavimus, švilpimą, rankų mostus. Karščiausi gerbėjai net užsilipo ant kėdžių ir susikabinę rankomis siūbavo. Šokiruojanti apranga - galifė kelnės, kariški mundurai, Vėrmachto kariškių kepurės bei rokiui neįprasti instrumentai - antai fagotas, violončelė kūrė unikalią atmosferą. Publika šėlo. Pasibaigus koncertui prie „Žemaitijos“ įsismarkavusių klaipėdiečių laukė daug greitosios pagalbos automobilių ir būrys gerai sudėtų vyrų civiliais drabužiais, kurie, pasitikę pačius aršiausius gerbėjus, pasisiūlė pavežėti. Likę išsilakstė į pašalius.

Su muzikantais sėkmingai grįžę į bendrabutį visą naktį dalijomės išpūdžiais, gėrėme arbatą ir pašiurpę kalbėjomės apie gyvenimą Sovietų Sąjungoje. Kitą dieną laukė dar vienas netikėtumas. Ryte atėjęs į studentų klubą radau susijaudinusi, perbalusį Jankantą. Jis papasakojo, kad buvo iškvieistas į Klaipėdos KGB, kur jam nurodyta daugiau jokių *Akvarium* koncertų neorganizuoti, o nelegalams per 24 valandas palikti uostamiestį. *Akvarium* koncertas buvo uždraustas. Šią žinią pranešiau vaikinams, tačiau neatrodė, kad jie būtų labai nustebę - to ir reikėjo laukti pašlijus grupės santykiams su komjaunimu. Iš avangardo akimirksniu jie buvo nublokšti į ariergardą.

Prieš išvykdamis *Akvarium* atėjo atsisveikinti su Klaipėda į konservatorijos Fakultetų kiemelį, kur vyko studentų diskoteka. Akompanuodami lūpinėmis armonikėlėmis muzikantai sudainavo vieną geriausių savo *gabalų*.

Partizanai

Socializmo su žmogišku veidu epochos procesų atgarsiai savotiškai pasiekdavo ir Joniškį, kuriame gimiau, augau, lankiau mokyklą ir patyriau pirmuosius jaunystės virsmus. Kai kurių istorinių įvykių liudytoju tapau atsitiktinai. Vieną vėjuotą rudens rytą eidamas į pamokas pamačiau mokyklos futbolo stadioną, pilną karinių mašinų, apdangstytų kamufliažiniais tinklais, karo lauko virtuvės technikos ir gausybę kareivių, liaudyje vadinamų „partizanais“. Vėliau paaiškėjo, jog tai sovietinės armijos daliniai, tankais ir žudynėmis numalšinę „Prahos pavasarį“⁷, grįžta iš Čekoslovakijos. Šie vyrai buvo mobilizuoti iš savo darboviečių su kolūkių, tarybinių ūkių, įstaigų ir organizacijų sunkvežimiais ir kita technika. Iš „partizanų“ lietuvių buvo suformuoti net atskiri batalionai ir dislokuoti Čekoslovakijos miškuose. Per pertraukas bėgdavome kareivių prašyti ženkliukų, diržų ar piločių. Vadinamieji „partizanai“ šias gėrybes dosniai dalindavo. Vaikai džiaugėsi...

Vėliau su sovietinės armijos „partizanų“ realybe susipažinau per vieną savo tėvo istoriją. Jis, savais kanalais sužinojęs apie rajono karinio komisariato organizuojamą mobilizaciją nuimti derlių Rusijos platybėse, partizanavimo stengėsi išvengti, todėl kol pavojus praėjo, su keletu draugų slapstėsi garaže, nakvoti sugrįždamas tik sutemus. Abu su mama drebėjome, kad kas neišskųstų. Kaip pigi darbo jėga, prisidengiant apmokymais, į kariuomenę sovietiniai žmonės buvo šaukiami reguliariai. Šeimoms tai buvo tikras išbandymas. Tokios grėsmės nebuvo tik priklausiusiems komunistinei nomenklatūrai. Dauguma pramonės objektų statybų neapseidavo be kareivių ar kalinių pagalbos. Žinojome, jog Baltijos pajūryje, netoli Nemirsetos, kareiviai stato vadinamąją Brežnevo vilą (Brežnevas toje viloje taip nė karto ir neapsilankė). Joniškyje statant grūdų perdirbimo gamyklą, pagrindinė darbo jėga buvo ne „partizanai“, o nuteistos moterys tremtinės. Joniškiečių santykių su šia sovietine vergove liudija du momentai: elevatoriaus administracijos pastatą, kuriame buvo apgyvendintos tremtinės, jie vadino „baltaisiais rūmais“, o šalia stūksantį silikatinių plytų alaus barą – „pentagonu“. „Pentagonas“ nuolat būdavo perpildytas. Ne vienas *žigulinio* alaus padauginęs vyriškis iš „pentagono“ sukdamo ne namo, o „baltųjų rūmų“ link⁸. Vėliau šie pavadinimai paplito tarp miestelio gyventojų kaip bendriniai žodžiai, savotiški keiksmazodžiai, apibūdinantys žemiausios reputacijos vietas. Buvo pats Šaltojo karo įkarštis.

1972-ųjų Joniškio pavasaris

Buvau ketvirtokas. Mokslo metaiėjo į pabaigą. Kartą, grįždamas po pamokų, atkreipiau dėmesį į keistą sambrūzdį miesto parke. Teritorija aplink vasaros šokių aikštelę aptverta, prie parko estrados gausiai šmirinėja milicininkai ir civiliai asmenys. Paslaptinga žinia žaibiškai apskriejo mokyklą: šokių aikštelėje po nakties atsirado mįslingi užrašai. Su keliais draugeliais bandėme prieiti arčiau, tačiau buvome nuvyti šalin. Miestelyje sklido kalbos, kad Joniškį pasiekė Kauno įvykių aidas. Vėliau, kai viskas nurimo, baugiai dairydami slinkome apžiūrėti įvykio vietas. Ant šokių aikštelės asfalto baltais dažais didelėmis raidėmis buvo išdažyta: „Laisvę Lietuvai“, „Okupantai lauk“. Nutrinti šiuos užrašus buvo neįmanoma, todėl milicininkai juos tiesiog uždažė. Nelabai supratome, kodėl kilo toks šurmulyš. Vėliau, dažams blunkant, žodžius buvo galima aiškiai perskaityti. Tačiau užrašai nedarė jokio poveikio: vasarą parko aikštelėje vykdavo šokiai, jaunimas trypė šiuos šūkius, turbūt giliai

nemąstydamas apie jų prasmę.

Komunistų propagandistai skleidė žinią, kad Kaune, Muzikinio teatro sodelyje benzinu apsipylęs ir save padegęs Romas Kalanta buvo hipis narkomanas. Mes nepajėgėme suvokti, kas devyniolikmečiui galėjo suteikti tiek skausmo, kad jis nebegalėtų pakęsti savo gyvenimo? Tarp draugų atvirai svarstyti tokius dalykus buvo neįprasta ir baugu.

Vyresnėse klasėse per klasės valandėles aktualiais klausimais mus „šviesdavo“ tarptautininkas iš rajoninio spaudos organo *Tarybinis balsas*, redaktoriaus pavaduotojas Algirdas Lititauskas, lektoriai iš „Žinijos“ draugijos skyriaus, kuriam vadovavo dabar žinomas advokatas Kęstutis Čilinskas.

Buvome kritiškai sovietinės tikrovės atžvilgiu, tačiau ne sistemos – politika mums nerūpėjo. Šiuo laikotarpiu Lietuva jau buvo visiškai sovietizuota, giliai persunkta komunistinės ideologijos. Viešajame gyvenime vyravo konformizmas, indiferentiškumas ir visuotinis pasišlykštėjimas ramybės drumstėjais. Pradėjęs groti roko grupėje dažnai patirdavau, jog ir mano „saviraiška“ dažnai balansavo ant visuomenės pakantumo ribos.

Būgnų palytėtas

Būdamas šeštoje klasėje ėmiau mokytis groti mušamaisiais, kitaip tariant, mušti būgnus grupėje *Sidabriai*. Taip Joniškio I vidurinėje mokykloje 1973 m. prasidėjo mano mėgėjiška muzikinė karjera. Kelio pradžią nulėmė linksmas nuotykis. Užbaigęs chorinio dirigavimo studijas, su paskyrimu į mokyklą atvyko naujas muzikos mokytojas Pranas Petraitis. Jaunas vyras neturėjo mokyklinio darbo patirties, sunkiai suvaldė mūsų klasę. Buvo įprasta, kad mokytojai naujokai yra išbandomi įvairiausiais moksleivių išsidirbinėjimais. Iš pradžių per muzikos pamokas būdavo ypatingai triukšminga. Mokytojas ieškojo išeičių, įvairias būdais bandė pelnyti mūsų pasitikėjimą: pasakodavo anekdotus iš kompozitorių klasikų gyvenimo, leido estradinės muzikos plokšteles, „verbavo“ į besikuriančią meno saviveiklą. Suole sėdėjau kartu su antramečiu Stasiu Povilausku, pravarde Staja. Buvau vienas geresnių mokinių, todėl su antramečiu buvau pasodintas dėl teigiamo poveikio. Tačiau mano įtaka subrendusiam paaugliui buvo minimali, veikiau viskas nutiko priešingai. Nors ir duodavau jam nusirašyti, sufleruodavau per atsakinėjimus, Staja dažnai mėgindavo savo kumščių kietumą į mano petį. Be kita ko, jis neprilygstamai ritmiškai daužė delnais suolo lentą. Toks meistriškumas man buvo nepasiekiamas, aš buvau įvaldęs tik primityvų „žanrą“ – barbenimo pirštais. Kartą jaunasis muzikos pedagogas, netekęs kantrybės dėl mano muzikinio „talento“, nervingai pasakė:

- Jeigu toks „kietas“ – ateik į repeticiją ir pamušk tikrus būgnus!

Žinojau, kad smūgių į petį vis tiek gausiu, tačiau išdrįsau priimti man mestą iššūkį ir į repeticiją nuėjau. Staja liko be pripažinimo, tačiau jį turėčiau laikyti savo pirmuoju būgnų mokytoju. „Kietumas“ išgaravo, vos tik paėmiau lazdeles ir atsisėdau prie RMIF (Rygos muzikos instrumentų fabrikas) mušamųjų komplekto. Rankos – sau, kojos – sau. Išpylė prakaitas. Glumino ironiškai besišypsantys senbuviai muzikantai vienuoliktokai. Jie ruošėsi atsiveikinti su mokykla, todėl rinkosi pamainą scenoje. Staiga pajutau, jog labai noriu ir galiu rimtai išmokti groti būgnais. Keista, tačiau tada maniau, kad groti

mušamaisiais nėra sunku – svarbu turėti šiokią tokią klausą ir jausti ritmą. Žymiai daugiau „talento“ reikia gitaristams. Iki jų man buvo toli. Matyt, vaikinai tokį užsidegimą pastebėjo. Buvau priimtas į roko grupę ir pradėjau pažinti su gerokai už save vyresniais jaunuoliais, kuria beprotiškai didžiavausi.

Sidabriai

Mokyklos roko grupė gyvavo paskutines dienas: viena vertus, visi vaikinai, išskyrus mane, buvo baigiamosiose klasėse, kita vertus, vadintis roko grupe oficialiai tada jau buvo uždrausta – po Kalantos susideginimo 1972 m. gegužės 14-ąją ir kilusių jaunimo protestų sovietų valdžia stengėsi kruopščiai užgesinti bet kokias Vakarų kultūros apraiškas. Į Lietuvą iš Vakarų septintą dešimtmetį atslinkusias bitlomanijos madas bei roko užuomazgas imta kruopščiai naikinti. Pradėta aktyviai įgyvendinti sovietinės kultūros ideologų sumąstytą alternatyvą – vokaliųjų instrumentinių ansamblių (VIA) tinklą. Atsiritanti VIA jūros banga turėjo roko grupes nuplauti ir paskandinti. Septintame dešimtmetyje VIA imta masiškai steigti gamyklose, kultūros namuose ir, galiausiai, prie valstybinės filharmonijos. Į valstybinius kolektyvus buvo kviečiami profesionalūs muzikantai, taip pat geriausi vadinamieji saviveiklininkai. Pavyzdžiui, iš Joniškio į *Estradines melodijas* pakviestas saviveiklininkas Rimantas Cininas taip tapo profesionaliu dainininku. Tiesa, ansamblio koncertinėje programoje joniškietėiui buvo patikėta atlikti vos dvi dainas. VIA nuolat gastroliuodavo respublikos klubinių įstaigų tinkle. Valstybinė filharmonija buvo pagrindinis šios „švietėjiškos“ misijos vykdytojas ir organizatorius, kol šiuo vaidmeniu nepradėjo dalytis su komjaunimo „prodiuseriais“. Valstybinėje filharmonijoje kryptingam ir tikslingam „darbui su jaunimu“ 1975 m. buvo įkurtas muzikos vaikams ir jaunimui skyrius.

Darbo kryptis buvo daugiau nei nepalanki vakarietišką roką bandančioms groti grupėms. Jos turėjo nunykti. Sovietinio roko atmaina VIA ilgainiui tapo pagrindiniais masinio muzikinio skonio formuotojais. Sąjunginė firma „Melodija“ milžiniškais tiražais leido šių ansamblių plokšteles, tapusias prieinamomis kiekvienam. Prisimenu estradinio ansamblio *Oktava*, vadovaujamo Mindaugo Tamošiūno, plokštelę ir tų laikų itin populiarią gabalą:

stebis motina ir tėtis,

kas tam sūnui darosi,

lagaminą ėmė dėtis

ir gitaros stveriasi...

Tačiau neoficialų *Sidabrių* pavadinimą mes kurį laiką dar išlaikėme. Grupės pavadinimo idėja kilo iš istorinio mito: Sidabrė buvęs paskutinis žiemgalių pasipriešinimo Vokiečių ordinui židinys. Pilis stovėjo į vakarus nuo Joniškio esančiame Kalnelio piliakalnyje, ant kurio šiuo metu stovi bažnyčia. 1290 m. Vokiečių ordinui užėmus Sidabrę, buvo baigtas Žiemgalos nukariavimas. Vienoje iš paskutinių grupės fotosesijos nuotraukų Joniškio miesto parke ant didžiojo būgno dar matyti užrašas *Sidabriai*. Vėliau jo nebeliko. Socializmui įsitvirtinus vienoje savo baigiamųjų fazių, roko grupės pavadinimas atgimė ir įsikūnijo partinės ūkinės nomenklatūros dėka:

Joniškio apylinkėse pastačius didžiulį, keliasdešimt tūkstančių galvų kiaulių kompleksą, jis buvo pavadintas *Sidabra*. Mėslo dvokas į miestelį vėjui pasisukus sklido nepaisydamas pilies praeities didybės.

Personažai

Sidabrių grupės sudėtis buvo klasikinė: trys gitaros ir mušamieji. Vokalas ir bosinė gitara – Kęstutis Kiršanskas. Nors jis atrodė labiausiai subrendęs, tačiau buvo nuoširdus ir paprastas vaikinąs. Gyveno kartu tik su mama kukliame butuke prie geležinkelio stoties. Baigęs mokyklą, ruošėsi mokytis kino mechaniko specialybės Kaune, vėliau tapo fotografu miestelio buitinio gyventojų aptarnavimo kombinato ateljė. Fotografuodavo joniškiečių vestuves ir laidotuves. Neseniai sužinojau, jog Kęstučio tarp gyvųjų nebėra. Jis nuostabiai aukštu balsu nepakartojamai atlikdavo rokenrolą – *Kertukų* „Lopšinę“:

pasislėpė saulutė už kalnų seniai,

seniai sumigo varlės, varnos ir uodai,

mama su tėčiu šiandien sėdi vėl teatre,

o aš tupiu namie, prašau užmigt tave.

Mik greičiau, lopšinę šią dainuoju tau, tik tau...

Ritminė gitara – Vytautas Venclovas. Jis paskatino ir mane mokytis groti, kantriai rodė akordus – A-mol, C-dur, D-dur, F-dur, davė persirašyti dainų sąsiuvinį su žodžiais ir akordais. Buvo reiklus mokytojas, nemandė manęs guosti dėl iki kraujo nutrintų gitaristo pirštų. Vytautas turėjo grupėje ilgiausius plaukus, jaukų kambarį su balkonu tėvų namelyje, visas „Drąsiųjų kelių“ serijos knygas ir puikų vyšninės spalvos čekišką motociklą JAWA, su kuriuo vėliau žuvo autokatastrofoje.

Solinė gitara ir vokalas – Egidijus Melinis. Egidijum jį vadino namiškiai, mes – Egičiu. Egitis grupėje buvo tikras lyderis. Jis gyveno šalia mokyklos sodo, kurio šiltnamiuose nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens plušėjo jo mama – nusipelnusi mokytoja Irena Melinienė, o mes susirinkdavome kambaryje klausyti muzikos arba persirašyti naujausių roko vinilinių diskų, kuriuos Egičiui parūpindavo pusbrolis iš Kauno (oficiali versija). (Žymiai vėliau sužinojau, kad bendravardis pusbrolis iš Kauno gitaristas Egidijus Melinis buvo Aleksoto guru.) Unikalių įrašų jis turėjo daugybę – pradedant Alice Cooper, *Deep Purple*, baigiant *Emerson, Lake & Palmer*, *Black Sabbath*, *T Rex*, Suzy Quatro ar *Creedence Clearwater Revival*. Pastarųjų daina „Who’ll stop the rain“ buvo ir mūsų šokių repertuare. Aparatūrą Egitis turėjo taip pat išskirtinai gerą: AC 90 kolonėles, *Vega* plokštelių grotuvą. Tranzistorinis 100 vatų stereo stiprintuvas *Brig* buvo daugelio svajonė. Kambario sienos iki lubų buvo išklijuotos roko plakatais, muzikantų ir... merginų nuotraukomis, *Melodie & Rhythmus* žurnalo iškarpomis. Šis muzikinis žurnalas, leidžiamas Rytų Vokietijoje, buvo prieinamas ne kiekvienam. Joniškėje sąjunginės spaudos kioskas gaudavo vieną ar du šio leidinio egzempliorius, kuriuos priglaidavo kažkas iš partinės nomenklatūros „rokerių“. Kambaryje ant sienos kabėjo didžiuliai elnio ragai, vanago iškamša, lapės kailiukas ir kitokie medžioklės trofėjai (Egičio tėvas buvo medžiotojas ir gamtos apsaugos inspektorius,

tačiau jo namuose neteko matyti).

Sunkiojo roko klausydavome pakankamai garsiai – kai Egičio močiutė ateidavo paprašyti griausmą pritildyti, matydavome tik jos lūpų judesius. Egitis savo kambario langą laikė visada pravirą, todėl muzika buvo girdėti net Komjaunimo gatvės praeiviams. Jaunuolis drąsiai savo kambaryje rūkė, pelenus nubarstydamas į kaukolės formos peleninę. Manau, tai buvo tikra kaukolė! Kukliai sėdėdavau ant sofutės ir kantriai laukdavau įrašo ar plokštelės, klausydamasis Egičio nuotykių istorijų arba pamokymų. Į draugus Egitis kreipdavosi „seni“. Tai bylojo jo nelygstamą autoritetą. Būtent tada pirmą kartą išgirdau apie *Raganius* (daina „Ištirpęs sniegas“ buvo mūsų šokių repertuare), *Vaizbūnus*, *Kertukus*, turėjau galimybę prisiliesti prie Liverpulio ketveriukės *The Beatles* plokštelių. Daugybę nuostabių firminių diskų laikyti savo rankose!

Debiutas

Mano viešas būgnininko debiutas įvyko mokyklos naujametinio karnavalo vakarą. Turėjau groti mušamaisiais šokiuose, o pabaigoje pirmą kartą sudainuoti tradicinį rokenrolą „Mano batai buvo du“. Žiauriai jaudinausi. Pasisekimas buvo nelauktas: karnavalinė mokyklos salė skandavo „Pakartot!“ Visiems buvo labai linksma. Neabejoju, kad atrodžiau labai juokingai, ir būtent čia slypėjo „sėkmės“ priežastis. Salės tarpduryje pamačiau savo tėvą. Tai mane truputį atvėsino. Pasirodo, ilgai negrįždamas iš mokyklos sukėliau namiškių susirūpinimą, tad tėvas atėjo manęs ieškoti. Tačiau pamatęs scenoje nurimo ir sulaukė šokių pabaigos. Namu grįžome kartu, dalijausi išpūdžiais. Tačiau ne viską tėvams galėjau papasakoti...

Vakaro pradžia taip pat buvo ypatinga – prieš šokius visa grupė išėjome laukan, prie stadiono tribūnos senbuviai ištraukė spirituoto Anykščių vaisių vyno ir pasiuntė ratu. Priėjus mano eilei atsisakyti neišdrįsau. Truktelėjau gurkšnelį. Tai buvo pirmas kartas. Šios dozės pakako, kad visą vakarą plaukė vaizdai, o burnoje jaučiau šleikštulį. Kitokių pasekmių nebuvo... Tapau pilnateisiu *Sidabrių* nariu. Vėliau ne kartą patyriau, kad alkoholis nebuvo svetimas masiniams susibūrimams. Veikiau priešingai. Net mokyklos šokių salėje neretai plaukė lengvas vaisių vyno dvelksmas.

Minint Spalio socialistinės revoliucijos, kitaip tariant, bolševikinio perversmo metines, miestelio gatvėse stovėjo staliukai ir buvo nemokamai pilstoma degtinė. Milicija šlitinėjančių žmonių tomis dienomis nepakuodavo – sovietinis žmogus turėjo teisę švęsti.

Be lituoklio – nė iš vietos!

Mūsų garso aparatūra buvo apgailėtina. Kolonėles iš storos faneros bandėme konstruoti patys, garsiakalbius išmontuodavome iš kino aparatūros, tik jie normaliai atkurdavo žemus dažnius. Naudojome lempinius stiprintuvus ir rporus, skirtus mokyklos stadiono įgarsinimui. Mikrofonus nuo juostinių „lietuviškų“ magnetofonų *Daina* prie stovų tvirtindavome lipnia izoliacine juosta. Mušamieji skambėjo tragiškai. Jie buvo užtempti kiaulės oda, lėkštės tarškėjo kaip skardos lakštai. Į didįjį būgną, kad negaustų, prikišdavome laikraščius ir porolono, o pedalo spyruoklė buvo amžina problema: nutrūkdavo per šokius po keletą kartų, tekdavo daryti priverstines

pertraukas ir remontuoti. Viską stengėmės perdirbti, perlituoti ir pertvarkyti. Juokaudavome: gal pabandyti groti roką kanklėmis ar skrabalais? Tik turint ypatingą rašytojo talentą, būtų galima pabandyti apibūdinti garsą, kurį skleisdavo klavišiniai – sovietinės elektronikos tvarinys jonika *Junost*.

Formalus mūsų vadovas Pranas Petraitis stengėsi įtikinti mokyklos vadovybę nupirkti bent kažkokius instrumentus. Tačiau kai parvežė Leningrado gamybos elektrines gitaras *Tonika* ir garso aparatūros komplektą *Solist*, padarytą karinės technikos gamykloje, nedaug teapsidžiaugėme. Gitaros buvo tokios sunkios, kad po šokių mausdavo pečius. Tik bosinę gitarą turėjome tų laikų kriterijais vertinant padorią – bulgarų gamybos *Orfei*. Mušamujų lazdeles, stygas, mediatorius pirkdavome Rygoje, todėl turėjome itin taupyti ir saugoti. Mokyklos saviveiklos būrelių ataskaitiniams koncertams, kurie vykdavo rajono kultūros rūmuose, gaudavome pasiskolinti geresnę aparatūrą: čekiškus *Amati* mušamuosius, vengriškus *Beag* stiprintuvus ir kolonėles, vokiškas gitaras *Musima* ir *Eterna de Lux*. Laimės valandos! Tačiau praėjus koncertams turėdavome grįžti į niūrią kasdienybę.

Padorūs muzikiniai instrumentai ir kita aparatūra pavieniais atvejais į Sovietų Sąjungą patekdavo per tolimojo plaukiojimo jūreivius, sportininkus ar nomenklatūros diplomatus, kurie galėdavo išvykti už geležinės uždangos. Parvežtus instrumentus „spekulantai“ nelegaliai parduodavo juodojoje rinkoje. Kaip ir firminus džinsus, plokšteles ar kramtomąją gumą. Firminių instrumentų kainos buvo nemenkos, pavyzdžiui, amerikietiškas *Fender Jazz bass*, apie kurį svajojo mano draugas bosistas iš II vidurinės mokyklos Saulius Markevičius, kainavo apie penkis tūkstančius rublių!

Šokiai, šokiai

Joniškio I vidurinės mokyklos pastatas didžiuliam 2,2 ha bajoro Stanislovo Goeso dovanotame žemės sklype buvo statytas dar nepriklausomos Lietuvos laikais, 1932 m. Patalpos erdvios, platūs, šviesūs koridoriai, o antrajame aukšte – mokyklos aktų salė, kurioje vykdavo šokiai (mums – svarbiausias mokyklos gyvenimo įvykis) ir roko grupės repeticijos. Salės grindys – ažuolinis parketas, didžiuliai dvigubi langai, scena su uždanga ir kulais, akustika gana gera. Mokykla turėjo vadinamąjį paradinį ir du tarnybinius įėjimus. Paradinis paprastai būdavo užrakintas. Nors mokykloje buvo įrengti tualetai, tačiau jais naudotis mokiniai negalėjo – jie neveikė. Tekdavo keliauti į lauko tualetą, kuris, švaros požiūriu, švelniai tariant, buvo klaikus. Todėl vienos tarnybinės durys nuolat turėjo būti atviros, net ir šokių metu, kai paprastai viskas būdavo užrakinama, kad į šokių vakarus nepatektų pašaliniai iš miesto.

Merginos į mokyklos šokius privalėdavo ateiti su uniformomis, jokių aukštakulnių ir papuošalų, net auskarai būdavo išsegami. Šokiuose privalėdavo budėti mokytojai. Šviesa salėje – minimali, kiek sklido apšvietimo nuo scenos. Per pertraukėles salė ištuštėdavo – visi skubėdavo į lauką parūkyti. Daugiausia grodavome angliškus *gabalus*, tačiau žodžiai būdavo lietuviški – arba mūsų kūryba, arba poetų-romantikų eilės. Mes grojome: „Venus“ (*Shocking Blue*), „Yellow river“ (*Christie*), „Hey Jude“, „Let it be“, „Yesterday“ (*The Beatles*). Pasitaikydavo, jog dainuodavome ir angliškai, tačiau tas šūkalojimas nieko bendra su anglų kalba neturėjo. Šokiuose priešpaskutinis gabalas būtinai turėdavo būti lėtas ir lyriškas – „kviečia merginos“, o pabaigoje – tradicinis rokenrolas. Dainų tekstai mums buvo labai svarbūs. Juose atsispindėjo visa

roko esmė. Tikėjome, jog rokas turi būti paremtas sąžiningumu. Tačiau ar galėjo melo bei prisitaikymo terpėje ilgai gyvuoti tiesos troškimas?

Šokių vakarai vykdavo ir kultūros rūmuose, tačiau juose moksleiviai galėjo lankytis tik per vasaros atostogas. Neretai į šokių salę įsiverždavo „reido“ būrys. Uždegdavo visas šviesas ir vaikų kambario milicininkė su draugovininkais apžiūrinėdavo šokėjų veidus – ar nesi moksleivis? Merginos bėgdavo slėptis į tualetą, ne vieną auką esame ir mes paslėpę muzikantų kambarėlyje.

Mūsų grupės repetitijos vykdavo po pamokų – tris kartus per savaitę, tačiau mes, žinoma, mielai būtume į jas ėję kasdien. Kitomis dienomis repetuodavo mišrus choras. Mums lankyti chorą taip pat buvo privaloma, jeigu norėjome groti ansamblyje, – toks buvo vadovo Prano Petraičio parėdymas. Prie salės buvo pradinukų klasė, todėl tik pamokoms pasibaigus galėdavome įjungti savo stiprintuvus. Be to, salės duris turėjome laikyti užrėmtas iš vidaus, nes jas nuolat varstydavo smalsuoliai.

Susirinkę ir sujungę aparatūrą, kol ateis mokytojas, galėdavome tobulinti šokių repertuaro *gabalus*. Tačiau dažnai užeidavo direktorės pavaduotoja ir reikalaudavo groti tyliau. Atėjus vadovui, repetuodavome koncertinį repertuarą. Mokytojo Prano Petraičio vedama, mūsų grupė darėsi tipišku *vokaliniu instrumentiniu ansambliu*.

Ilgas plaukas – trumpas...

Nepaisant geležinės uždangos bei Šaltojo karo, Vakarų jaunimo revoliucijos aidas pasiekė ir tolimiausius Sovietų Sąjungos provincijos užkampius. Vakarų pasaulį bitlomanija krėtė, kai man buvo treji, todėl nepaliauju stebėtis, kaip man ji galėjo padaryti tokią milžinišką įtaką. Jeigu nešioji ilgus plaukus – esi *bitlas*. Tam buvo suteikiamas neigiamas atspalvis, tačiau mes troškome auginti ilgus plaukus. Mokyklose buvo griežti reikalavimai vaikinių šukuosenoms. Joniškio I vidurinėje karinio parengimo vadovas Stasys Žalakis su karininko uniforma galėjo užteiti į bet kurią pamoką ir pradėti matuoti vaikinių plaukų ilgį. Tempdavome kaklus kiek įmanoma. Jeigu tavo šukuosena neatitiko mums nelabai suvokiamų kriterijų – tiesiu taikymu iš pamokų keliauji į buitinio gyventojų aptarnavimo kombinato kirpyklą. Vyriškas kirpimas kainuodavo nebrangiai – 10-20 kapeikų... Sugrįžę į sukarintą mokyklą, galėdavome jau netrukdomi ardyti Kalašnikovo automatus, žygiuoti, komanduoti rusiškai, maukšlintis dujokaukes. Nebetrūkdė apkirpta makaulė – sovietinio jaunuolio išvaizda negalėjo išsiskirti iš bendro pilkumos fono ir uniforminio stiliaus. Visuomenėje vyravo nuostata – jokios individualybės! Prisimenu, kaip mūsų grupės muzikantai šio mokytojo karininko buvo išvaryti į kirpyklą, iš kur sugrįžo visiškai pliki. Mokykloje kilo sąmyšis. Skandalas! „Ką tai reiškia?“ – neslėpė savo pasipiktinimo komjaunimo aktyvistai. Mokyklos vadovybė ne juokais išsigando: kaip reikės pasiaiškinti partijos rajono komiteto agitacijos ir propagandos skyriaus veikėjams, kai mokyklos koncerte pasirodys plikai kirpti vaikėzai. Grėsė kolektyviniai svarstymai, elgesio vertinimas sumažintas iki nepatenkinamo. Incidentas išsišokėliams galėjo labai rimtai atsiliiepti ateityje. Už elgesį, nesuderinamą su sovietinio jaunuolio štapais, grėsė visuotinis pasmerkimas. Asmens charakteristika, kurioje vienas svarbiausių punktų buvo idėjinės brandos įvertinimas, buvo neatsiejama nuo brandos atestato. Neigiamas įvertinimas reiškė uždarytas duris į aukštojo mokslo įstaigas, institutus ir universitetus, ir tiesų kelią į *profkę*.

Kaip mokykloje veikė kolektyvinio spaudimo sistema? Nusizengusieji ir nepaklusnieji buvo kviečiami svarstyti elgesio į pionieriaus, sovietų sąjungos didvyrio Olego Koševojaus memorialinį kambarį. Šiame „raudonajame kampelyje“ kvepėjo išvaškuotas parketas, tviskėjo geriausi baldai, buvo saugomos pionierių draugovės ir būrių vėliavos, trimitai ir būgneliai. Ant sienos kabėjo bronzinis Lenino bareljefas ir Antrojo pasaulinio karo didvyriškų epizodų nuotraukos, ant žurnalinio stalelio – atverstas laikraštis su eilinio komunistų partijos suvažiavimo medžiaga. Šiame ypatingame kambaryje galėjo posėdžiauti tik pionierių ir komjaunuolių rinktinis aktyvas. Sunku vienareikšmiškai suvokti šių jaunų žmonių entuziastingos ideologinės veiklos motyvus. Karjerizmas? Nenoras mąstyti? Ateistinė pasaulėžiūra? Dar ir šiandien, praėjus daugiau nei keturiasdešimčiai metų, apima gėda, prisimenant daugumos niekinantį požiūrį į vieną klasės mergaitę, Zitą B., kuri lankė bažnyčią ir nebuvo komjaunuolė. Tai palaikė ir klasės auklėtoja Vida Žukauskienė, rusų kalbos mokytoja ir mokyklos partinės kuopelės sekretorė.

Mes turėjome gyventi melo apsuptyje ir patys išmokti meluoti.

Savotiškai glumino vyraujantis požiūris, jog muzikantai vaikšto užrietę nosis, kitaip tariant, maivosi. Iš tiesų mes tik troškome būti savimi pačiais ir dėjome nemenkas pastangas atkreipti į save merginų dėmesį.

Repeticijos ir muzika atimdavo begales laiko – praktiškai net mokslams laiko pritrūkdavo. Kai kurie mokytojai atlaidžiai žiūrėjo į šiuos tinginystės pateisinimus. Mes turėjome savo pasaulį, kurį labai vertinome. Šis pasaulis mums formavo kritišką mąstymą, kurio taip stokojo sovietinė visuomenė.

Neįvykęs virsmas

Sovietų Sąjungoje visas jaunimas turėjo virsti komjaunimu, t. y. komunistiniu jaunimu. Unifikuojamų jaunuolių skirtumai išryškėdavo pačiais netikėčiausiais rakursais. Buvo eiliniai komjaunuoliai ir aktyvas, kurio visi turėjo klausyti. Mes, muzikantai, dažnai užsitraukdavome aktyvistų nemalonę. Tačiau aktyvistai tapdavo labai mieli, kai reikėdavo groti tautų draugystės vakaruose ar kituose jų renginiuose.

Ideologinis spaudimas tolydžiai stiprėjo ir mokykliniams ansambliams. Mes klausėmės ir mokėmės groti iš vakarietiško grupių, tačiau vis daugiau turėjome groti sovietinių estradinių kompozitorių dainų. Šokių repertuarą, žinoma, išlaikėme, tačiau koncertines programas vadovas Pranas Petraitis sudarinėjo savaip. Kitas labai svarbus faktorius, mano galva, lėmęs pigaus repertuaro programas – publikos skonis. Ilgainiui tapome tipišku VIA. Mūsų vadovas įsidarbino rajoninių kultūros rūmų meno vadovu. Mums tai reiškė, kad galėjome naudotis žymiai geresne nei mokyklos aparatūra, koncertuoti po kolūkių ir tarybinių ūkių ataskaitinius susirinkimus, o atskirais atvejais groti baliuose suomiškose pirtyse.

Taip tolome nuo roko. Paskutinis mokyklos koncertas susidėjo vien iš populiarių šlagerių ir dainuškų, kurioms publika – susirinkę tėveliai ir miestelio gyventojai – karštai plojo. Mes pataikavome publikos skoniu. Buvo aišku, kad baigę mokyklą pasuksime skirtingais keliais. Nors buvo minčių pasilikti ir groti toliau, tačiau jautėme, kad tai veda į niekur, į degradaciją, savęs naikinimą. Mes buvome tapę integralia

sovietinės kultūros dalimi.

Lietuvoje, kaip ir visoje Sovietų Sąjungoje, tolydžio stiprėjo komjaunimo vaidmuo formuojant jaunimo muzikinę veiklą. Ilgainiui komjaunimas ėmėsi globoti ir kontroliuoti visas jaunimo grupių koncertines organizacijas. Ypač po 1986 m., kai Rusijoje jau buvo prasidėjusi *glasnost* politika ir perestrojka, susizgribo ir Lietuvos jaunoji nomenklatūra - po komjaunimo stogu steigėsi gausybė kooperatyvų, su komjaunimo vėliava imta organizuoti roko festivalius, bardų koncertus, diskotekų konkursus ir kitus renginius.

Į Joniškį rajono komjaunuolių iniciatyva dažnai atkakdavo diskotekų vedėjas Romualdas Volodka iš Šiaulių. Ypatingos finansinės sėkmės susilaukdavo netradicinių žanrų atstovai, pavyzdžiui, hipnotizautojo Gutmano vieši seansai, į kuriuos publika verždavosi pro bet kokias užkardas. Bilietų nebuvo įmanoma gauti. Šio „dvasinės sveikatos gydytojo“, atvykusio komjaunimo *linija*, pasirodymai susilaukdavo milžiniško pasisekimo - Jonišio kultūros rūmuose buvo organizuoti net penki seansai, tačiau publikai reikalaujant prireikė ir dar vieno. Tai nestebino, nes per Kašpirovskio TV hipnozės seansus miestelis taip pat ištuštėdavo.

Komjaunimo protežė buvo atviros visos koncertinių salių durys. Mėgstamiausi komjaunimo atlikėjai buvo Simas Babravičius su gitara bei šiaudine skrybėle ir bardas iš Šiaulių Virgis Stakėnas. Taip pat *Hiperbolė*, 1980 m. tapusi liaudies kolektyvu, vėliau neetatiniu valstybinės filharmonijos ansambliu - vietiniai komjaunuoliai šia grupe labai didžiuodavosi. Toliau - Panevėžio *Ekrano* ansamblis, Šiaulių dviračių ir variklių gamyklos VIA *Vairas*, už nuopelnus LTSR kultūros ministerijos kolegijos ir LRPST Prezidiumo nutarimu 1979 m. tapęs Liaudies estradiniu ansambliu *Vairas*.

Vilkaviškyje pradėta masiškai siūti džinsus, kai sovietinė nomenklatūra suprato, kad džinsai sistemai pavojaus sukelti nebegali - juos dėvės patikimas komjaunimo suburtas jaunimas. Patikimas sovietinis žmogus galėjo nešioti net plačias kelnes arba džinsus bei kažką nekalto sugroti.

Į Jonišio rajono kultūros rūmuose, kuriuose vėliau teko dirbuotis sovietinės kultūros labui, vykusius koncertus liaudis buvo suvežama iš viso rajono kolūkių ir tarybinių ūkių. Sunkiai patikėčiau, kad šiuose renginiuose buvo griauinama sovietinė sistema, bent man nei salėje, nei užkulisiuose, nei grimo kambariuose to pastebėti nepavyko. Veikiau priešingai - taip buvo kuriamas laimingo žmogaus sovietinėje realybėje paveikslas.

Salės centre, geriausiose vietose sėdėdavo komunistų partijos rajono komiteto pirmasis sekretorius Adolfas Guščinas su žmona. Šis sekretorius buvo ir poetas, išleidęs savo eilėraščių knygelę. Asmeninis sekretoriaus draugas ir žemietis kompozitorius Algimantas Raudonikis, pasiskolinęs Lietuvos liaudies labui šlagerio „Lauksiu tavęs ateinat“ (užstalės variantas „Skinsiu raudoną rožę“) melodiją, sukūrė joniškiečių dainą šio poeto žodžiais. Vietinis partinis elitas atlaidžiai šypsodavosi, kai VIA *Nerija* konferansjė Juozas Zavaliauskas švelniai pašiepdavo vis dar kai kur pasitaikančias socialistinio gyvenimo negeroves. Konferansjė būdamas aštrus mažai rizikuodavo: humoreskos paprastai buvo rusų autorių vertimai, aprobuoti Centro komitete tvirtinant filharmonijos ansamblių programą. Dažniausiai po tokios kritikos

būdavo atliekama broliškos rusų tautos tarybinio kompozitoriaus daina. Pavyzdžiui, Igorio Lučionoko *Песня памяти Виктора Хары*⁹ (VIA *Песняры*). Kitų sovietinių respublikų kompozitorių kūriniai programoje būdavo privalomi, t. y. turėjo sudaryti ne mažiau 15%. VIA muzikavimo stilius buvo paremtas bulgarų ir jugoslavų estrada. Koncertuoti į didžiuosius Sąjungos miestus – Maskvą, Rygą, Leningradą – daugiausia atvykdavo būtent šių socialistinio lagerio šalių atlikėjų.

Uždanga

Vieneri mano metai roko grupėje *Sidabriai* prabėgo akimirksniu. Egičio, Kęstučio ir Vytauto išleistuvių vakare jau grojo naujai suburtas mokyklos ansamblis: Romas Klupšas – bosinė gitara, Rimantas Strikulis – solinė gitara, Petras Benaitis – mušamieji, ir Vidmantas Staniulis – ritminė gitara, vokalas. Mes savęs roko grupę jau nelaikėme. Žinojome, kad norint groti roką reikia daug dirbti ir tobulėti. Vadinomės *Joniškio I vidurinės mokyklos estradinis ansamblis*. Keitėsi ansamblio muzikantai, sudėtis: Alfredas Martūzas – klavišiniai, Rimantas Briedis – gitara, Adolfas Žakaitis – vokalas, Irena Šermokaitė – vokalas, Regina Gedraitytė – vokalas. Tačiau mūsų branduolys, ketveriukė – Romas, Petras, Fredis ir šių eilučių autorius – išlikome drauge iki mokyklos baigimo. Dalyvavome konkursuose *Žemaitijos taurė*, *Vilniaus bokštai*, tapome rajoninių kultūros rūmų VIA ansambliu. Taip įsiliejome į bendrą lietuviškos populiariosios estradinės muzikos srautą.

Procesai, atspindintys mažose asmeninės patirties detalėse, leidžia atsiskleisti bendram reiškiniui vaizdui. Mes anksti supratome, kad save išreikšti sovietinėje visuomenėje nėra paprasta. Apie jokią politiką negalvojome, tačiau buvo kam galvoti už mus. Sovietinis žmogus – politinis žmogus. Politiką buvo bandoma išvelgti kiekviename laisvame judesyje, kiekvieną neformalų žingsnį ideologizuoti. Mes supratome, kad tik laisvas žmogus laisvame pasaulyje gali laisvai kurti. Tai, ką darėme mes, tebuvo apgailėtina karikatūra. Suvidintą roko spektaklį teliko išimti iš repertuaro...

Kai viename naujausių dokumentinių filmų¹⁰ realus personažas teigia, kad bijojo represijų, sunku tuo patikėti. O gal vaikinai tiesiog nesuprato, kad *Roko maršų* saugumą garantavo jo organizatoriai, t. y. komjaunimas ir užsakovai, komunistų partija? Be jų nurodymo sovietinėje visuomenėje niekas negalėjo nurodyti ką nors represuoti. Nebent disidentai pogrindyje būtų nutarę areštuoti visus „dainuojančios revoliucijos“ šauklius. Ar buvo už ką?

¹ *The Beatles istorija*, sudarė Remigijus Mikalauskas, Vilnius: UAB Intelektualinių sistemų taikymo centras, 1998.

² Karl Jaspers, „Įvadas“, in: Czesław Milosz, *Pavergtas protas*, iš lenkų kalbos vertė Almis Grybauskas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1995, p. 5.

³ *Sąjūdžio ištakų beiėškant: Nepaklusniųjų tinklaveikos galia*, mokslinės redaktorės Ainė Ramonaitė, Jūratė Kavaliauskaitė, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 11.

⁴ Czesław Milosz, *op. cit.*, p. 23.

⁵ *The Beatles istorija*, p. 115–116.

⁶ Pirmajame Sovietų Sąjungos roko festivalyje, įvykusiame 1980 m. kovo 8–16 d. Tbilisyje, grupė *Akvarium* buvo diskvalifikuota dėl „netinkamo elgesio“: Grebenščikovas atsigulė ant scenos su gitara tarp kojų, Vsevolodas Gakelis ant jo padėjo violončelę, o fagotininkas Aleksandras Aleksandrovas imitavo šaudymą iš automato į žiūrovus. Žiuri traktavo tai kaip homoseksualizmo propagandą. Suomių televizija pagal šią istoriją sukūrė dokumentinį filmą *Sovietinis rokas* (Mindaugas Peleckis, *Lietuvos rokas: ištakos ir raida*, Vilnius: Mintis, 2011, p. 86).

⁷ „Prahos pavasaris“ prasidėjo gūdžią 1968 m. sausio 6 d., kai Alexanderis Dubčekas Čekoslovakijos komunistų partijos vadovaujančiame poste pakeitė Antoníną Novotný. Ateidamas į valdžią Dubčekas atsinešė ir savotišką supratimą apie tai, koks turi būti socializmas – kitoks, nei jį kūrė Stalinas, Brežnevas ar Novotný, – socializmas su „žmogišku veidu“. Jo šalininkai buvo daugiausia intelektualai ir studentai, aiškiausiai suvokę pokyčių reikalingumą. Šios moderniojo socializmo idėjos buvo tarsi gairės visoje tuometinėje socialistinėje sistemoje (plg. įtaigų *L'Express* reporterio liudijimą: Michel Salomon, *Prague notebook: The strangled revolution*, Boston: Little, Brown, 1971; pranc. orig. 1968).

⁸ Trumpai tariant, vyriškiai ieškojo „meilės“ nuotykių...

⁹ Šiuo žinomo Čilės komunisto Victorio Jara'os atminimo klausimu neatsiliko ir lietuviškoji „estrada“: Juozo Nekrošiaus ir Mindaugo Tamošiūno kūrinį „Apginkime dainą“ ypač išpopuliarino Stasys Povilaitis.

¹⁰ Nėrius Pečiūra-Atsuktuvus, grupės *Už tėvynę* lyderis Giedrės Žičkytės filme *Kaip mes žaidėme revoliuciją* (2011).